PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI № 4,Fevral, 2025
ISSN: 3060-4923, Impact Factor – 7,212 worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923

O'ZBEKISTONDA RAQOBATCHILIK MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA UNING AHAMIYATI

Sultonaliyeva Zulayxo
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy unversiteti Jizzax filiali
zulayhosultonaliyeva@gmail.com

Annotatsiya: Raqobat muhitini shakllantirish birinchi navbatda bozor iqtisodiyotida xaridor uchun yengiliklarni yaratadi. Bozor subyektlarining iqtisodiy manfaatlarining to'qnashuvidan iborat bo'lishidan raqobat muhiti shakllanadi. Bozor iqtisodiyoti o'zining yetuklik darajasi va rivojlanish xususiyatlaridan qat'iy nazar raqobatning mavjud bo'lishini taqozo etadi. Shu bilan birga, bozor iqtisodiyoti rivojlanib borishi bilan raqobatchilik munosabatlari ham takomillashib, o'z shakllarini o'zgartirib boradi.

Kalit so'zlari: Raqobat, monopoliya, tovar , bozor subyekti, bozor iqtisodiyoti, halol raqobat.

Kirish. Raqobat bozor iqtisodiyotining va tovar xo'jaligining eng muhim belgilarida biri va shu bilan birga uni rivojlantirishning vositasi hisoblanadi. Bozor munosabatlari rivojlangan mamlakatlarda raqobatchilik muhiti uzoq davr davomida o'z-o'zidan rivojlanib vujudga kela boshlagan. Bu esa asta-sekinlik bilan raqobat muhitini keltirib chiqargan. Raqobat muhiti shakllanishi birinchi navbatda sifatni oshiradi, narxlarning barqarorlashiga olib keladi. Iqtisodiyotda monopoliya prinsiplarini kuchayib borishi raqobat muhitini cheklab boradi. Shuning uchun ham raqobat muhitini vujudga keltirish uchun davlat ham qatnashadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada O'zbekistonda raqobatchilik muhitini shakllantirish va uning ahamiyati haqida muhokama qilinadi. Raqobat va uning asosiy tarkibiy omillari va qismlari tavsiflanadi. Raqoabtning turlari va uning bozor iqtisodiyotidagi ahamiyati o'rganiladi. Raqobatchilik muhitini shakllantirish uchun amalga oshiriladigan chora-tadbirlar tavsiflanadi.

Tahlil va natijalar. Raqobatning amal qilishi ma'lum shart-sharoitlar mavjud bo'lishini taqozo qiladi. Bu shart-sharoitlar faqat bozor munosabatlari qaror topgan muhitda bo'lishi mumkin. Shunday ekan, bozor iqtisodiyotini yuzaga keltirish ayni vaqtda raqobatchilik muhitining shakllanishini bildiradi. Bozor iqtisodiyotida raqobat shakllanar ekan birinchi navbatda sifatni ta'minlaydi. Raqobat hamma joyda bo'lishi mumkin , masalan tovarlarni yetkazib berish bo'yicha , sifatli tovarlar va yana turli xil bo'ladi.

Resbuplikamizda aynan sog'lom raqobat sharoitni yaratish bo'yicha qator chora-tadbirlar olib borilmoqda. Jumladan Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek "kuchli talab va raqobat iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirishni obyektiv shart qilib qo'ymoqda. Bu borada ham juda ko'p yechilmagan muammolar bor.

Ya'ni eski ma'muriy-taqsimot tizimi qoliplaridan butunlay voz kechish, davlatning iqtisodiyotga aralashuvini yanada cheklash, erkin tadbirkorlik faoliyati uchun amaliy kafolatlarni ta'minlash, iqtisodiyot va biznesni barqaror rivojlantirish, to'laqonli bozor infratuzilmasini shakllantirish yo'lidagi mavjud g'ov-to'siqlarni bartaraf etishimiz zarur". O'zbekistonda davlatning raqobatchilik muhitini shakllantirishga qaratilgan siyosatida xususiylashtirish, davlat mulki hisobidan mulkchilikning boshqa shakllarini vujudga keltirish asosiy o'rin tutadi.

O'zbekistonda samarali raqobat muhitini yaratish uchun quyidagi chora-tadbirlarning amalga oshirilishini taqozo etadi:

a) iqtisodiyotda davlat monopolizmining har qanday namoyon bo'lishini maksimal darajada bartaraf etish. Buning uchun tadbirkorlikni rivojlantirish va iqtisodiyotni davlat tomonidan

boshqarish tizimini takomillashtirish uchun nisbatan qulay shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan chuqur institutsional islohotlar zarur;
b) bozor sharoitida vujudga kelayotgan monopoliyalarning bozordagi o‘z ustunlik mavqelarini suiiste’mol qilish imkoniyatlarining oldini olish. Davlat muassasalari raqobatning rivojlanishini ta’minlashlari lozim. Busiz samarali innovatsiyalar, past xarajatlar va narxlar, mahsulotning yuqori sifatiga erishish, boshqacha aytganda, butun iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish mumkin emas.

Bugungi kunda O‘zbekistonda halol raqobatni oshirishga qaratilgan qator char-tadbirlar amalga oshirilyapti.

Raqobat xaridorlarga qulay shat-sharoitlar yaratib beradi, bu nafqat tovar sifati bo‘yicha balkim yetkazib berish bo‘yicha ham rivojlantiradi. Raqobatni shakllantirish uchun monopoliyaga qarshi kurashish kerak. Har bir mamlakatdagi aniq vaziyat, ya'ni iqtisodiyotning monopollashuv darajasi uning miqyosi va tavsifiga qarab, bu siyosat erkin raqobat muhitini yangidan yaratish, uni saqlab qolish, zarur bo‘lganda qaytadan tiklash. raqobat usullarini qaror toptirish kabilarga qaratiladi. Tahlil qiladigan bo‘lsak raqobatning shakllanishi tadbirkorliklar uchun ham o‘z ustilarida ishlash va o‘z bizneslarini rivojlantirishga olib keladi. Raqobat tadbirkorlarga yangi imkoniyatlar berishi mumkin, ularning ishlarini to‘xtatib qo‘ymaydi. Keyingi yillarda Davlat reyestrini yuritish uslubiyotini takomillashtirib borish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi, chet el investitsiyalarining kirib kelishi natijasida barpo etilayotgan korxonalar salmog'ining oshishi va boshqa omillar ta'sirida ko‘pgina monopolist korxonalar tovar bozorlaridagi ulushining kamayishi munosabati bilan Davlat reyestridan chiqarilmoqda. Kichik biznezlarni ko‘paytirish va ularning sifatini oshirish uchun raqobat muhiti zarur hisoblnanadi.

Raqobat iste’molchilar o‘rtasida ham sodir bo‘lishi mumkin. Ular tovarlarini qulay va arzon narxlarda sotib olishga harakat qiladilar. Xaridorlar arzon va sifatli tovarni olishga kurshadilar. Ko‘proq nafillikka ega bo‘lishni xohlashadi. Umuman olganda raqobat ko‘p qirrali iqtisodiy hodisa hisoblanadi. U bozorning barcha subyektlari o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni ifodalovchi hodisalardan biri hisoblanadi.

Xulosa. Raqobat - xo‘jalik yuritishning asosiy usuli hisoblangani uchun raqobat muhitining shakllanishi bozor iqtisodiyotining rivojlanish darajasiga bog‘liqdir. Raqobat muhiti deb bozor munosabatlari ishtirokchilarining xo‘jalik yuritishda teng imkoniyatlarni ta’minlaydigan iqtisodiy, qonuniy, tashkiliy va siyosiy sharoitlar majmuasiga aytiladi. Raqobat muhitining mayjudligi - alohida olingan firmaning bozor sharoitida erkin harakat qilib hukmronlik mavqeiga erishishiga halaqit beruvchi asosiy omildir. Monopoliyani tartibga solish - miqdoran hisoblash imkoniyati kam bo‘lgan juda murakkab jarayondir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shodmonov Sh.Sh., G‘afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). - T., “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2010. - 756 b
2. https://in-academy.uz
3. O‘lmasov Ahmadjon. Iqtisodiy bilim asoslari: (Akademik litsey va kasb hunar kollejlari uchun darslik) -T .:G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2008.-144 b
4. Xolmuradovich X. B. et al. GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT FORMS OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP SUPPORT //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T.
5. . G‘.M. Porsaev, B.Sh. Safarov, D.Q. Usmanova. Raqamli iqtisodiyot asoslari. (Darslik) – T.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2020. 372

6. .Сатторкулов, О. Т. Развитие национальной инновационной системы и её особенности / О. Т. Сатторкулов, Б. Б. Тошбоев. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016.
7. Abdurahmonov Q.X., Toxirova X.T. Aholini ijtimoiy muhofaza qilish /O‘quv. qo‘l. TDIU,– 2019. – 232. B
8. Курпаяниди, К.И., & Ашуров, М.С. (2018) Муваффақиятли бизнес юритиш.
9. Abdurahmonov A. Aholi statistikasi. O‘quv qo‘llanma Darslik. – T.: Iqtisodiyot. –2021.– 299b.
10. Курпаяниди, К. И., & Ашуров, М. С. (2019). Ўзбекистонда тадбиркорлик муҳитининг замонавий ҳолати ва уни самарали ривожлантириш муаммоларини баҳолаш. Монография. GlobeEdit Academic Publishing, European Union.
11. Nozimjon og’li, S. S. (2022). INTRAEPITHELIAL IN VARIOUS PARTS OF THE SMALL INTESTINE QUANTITATIVE INDICATORS OF LYMPHOCYTES. *YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TARAQQIYOT VA INNOVASIYALAR*, 175-178.
12. Sobirjonovich, S. I. (2023). Systemic Organization of Professional Competence, Creativity and Innovative Activity of A Future Kindergartener. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, *19*, 108-112.
13. Shoxabbos, S., & Mahramovich, K. S. M. K. S. (2023). Causes of the origin of cardiovascular diseases and their protection. *IQRO JURNALI*, 1-6.
14. Soliyev, I., TIZIMIDA, B. S. M. T. L., & PEDAGOGIK, I. Y. U. A. V. (2023). SHART-SHAROITLARI.
15. Taxirovich, A. S. (2023). The Main Etiological Factors, Methods of Prevention and Treatment of Meningitis. *International Journal of Scientific Trends*, *2*(2), 141-148.
16. qizi Turdaliyeva, N. A. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR IJODIY QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI. *GOLDEN BRAIN*, *2*(7), 48-52.
17. Pakirdinov, A. S., Madazimov, M. M., & Abdukadirov, D. A. (2022). Features of gastric and duodenal ulcers in elderly patients. *World Bulletin of Public Health*, *13*, 63-66.
18. Abdurashidov, A., & Turdaliyeva, N. (2023). DEVELOPMENT OF MANUAL WORK IN PRE-SCHOOL EDUCATION. *Science and innovation*, *2*(B2), 282-286.
19. Qizi, B. O. S., Qizi, X. D. A., & Yusupovich, M. I. (2022). IJTIMOIY SIYOSAT: ROSSIYADA INKLYUZIV TA? LIM HAQIDA. *FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI*, 922-930.
20. Yusup o‘g’li, M. I. (2022). Mustaqil ta’limni blended learning texnologiyasi asosida tashkil etish. *FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI*, 126-131.
21. Kuzieva, S. U., Imomova, D. A., & Duschanova, G. M. (2019). Structural features of vegetative organs Spiraea hypericifolia L., growing in Uzbekistan. *American Journal of Plant Sciences*, *10*(11), 2086-2095.
22. Yusup o‘g‘li, M. I. (2024). OLIY TA’LIM MUASSALARIDA INKLYUZIV TA’LIMNI RIVOJLANTIRISH: MUAMMO VA YECHIMLAR. *FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI*, *5*(1), 1-10.
23. Кузиева, С. У., & Ишонкулова, Д. У. (2018). ВЫДЕЛЕНИЕ И ЭЛЕКТРОФОРЕТИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА МАЛАТДЕГИДРОГЕНАЗЫ ХЛОПЧАТНИКА. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION* (pp. 14-16).